

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ТЕОРІЇ ТА ІСТОРІЇ ДЕРЖАВИ І ПРАВА**

БОЛДИЖАР С.М.

Державно-правовий статус Закарпаття
Навчально-методичний посібник

УЖГОРОД - 2024

Болдижар С.М. Державно-правовий статус Закарпаття. Навчально-методичний посібник. Ужгород: Видавництво юридичного факультету ДВНЗ «УжНУ», 2024. 20 с.

Навчально-методичний посібник з державно-правового статусу Закарпаття розроблений відповідно до вимог Болонської системи, містить тематичний план, програму курсу, плани семінарських занять, список рекомендованої літератури та питань підсумкового контролю для студентів денної форми навчання.

Підготував:

Болдижар Сергій Михайлович, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри теорії та історії держави і права юридичного факультету Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет»

Рецензенти:

Бєлов Д.М., доктор юридичних наук, професор кафедри конституційного права та порівняльного правознавства юридичного факультету Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет».

Заборовський В.В., доктор юридичних наук, професор кафедри цивільного права та процесу юридичного факультету Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет».

Друкується за рішенням кафедри теорії та історії держави і права ДВНЗ «УжНУ» від 30 серпня 2024 року, протокол № 1.

Рекомендовано до друку методичною радою юридичного факультету ДВНЗ «УжНУ» від 3 вересня 2024 року, протокол №1.

ЗМІСТ

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ	4
РОБОЧА ПРОГРАМА	5
ЗМІСТОВІ МОДУЛІ ДИСЦИПЛІНИ:	5
ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ ЗАНЯТЬ.....	8
САМОСТІЙНА РОБОТА.....	14
ПЕРЕЛІК КОНТРОЛЬНИХ ПИТАНЬ З КУРСУ	15
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА З КУРСУ	17

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	денна форма					
	усього	у тому числі				
		л	с	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7
Тема 1. Державно-правовий статус Закарпаття як навчальна дисципліна	11	2	2			7
Тема 2. Зародження державного устрою на Закарпатті	11	2	2			7
Тема 3. Закарпаття у XVI - першій половині XIX століття.	11	2	2			7
Тема 4. Закарпаття у XIX- початку XX століття.	11	2	2			7
Тема 5. Проблеми статусу Підкарпатської Русі між двома світовими війнами (1918-1939 рр.).	12	3	2			7
Всього годин за змістовий модуль 1	56	11	10			35
Тема 6. Правовий статус Закарпаття у складі Угорщини (1939-1944 рр.).	11	2	2			7
Тема 7. Формування політико-правових засад Закарпатської України(1944-1945 рр.)	12	3	2			7
Тема 8. Механізм приєднання Закарпаття до УРСР	13	4	2			7
Тема 9. Закарпатська область у складі Української РСР	13	2	3			8
Тема 10 Державно-правовий розвиток Закарпаття після проголошення незалежності України	15	2	3			10
Всього годин за змістовий модуль 2	64	13	12			39
Всього	120	24	22			74

РОБОЧА ПРОГРАМА ДИСЦИПЛІНИ

ЗМІСТОВІ МОДУЛІ ДИСЦИПЛІНИ:

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1

Тема 1. “Державно-правовий статус Закарпаття” як навчальна дисципліна

1. Державно-правовий статус Закарпаття як об’єкт вивчення. Предмет дослідження.
2. Методи дослідження та завдання дисципліни.
3. Періодизація державно-правової історії Закарпаття.
4. Джерела та література вивчення навчального курсу.

Тема 2. Зародження державного устрою на Закарпатті

1. Розселення слов’янських племен та формування засад державності.
2. Прихід угорських племен і становлення феодальних відносин.
3. Взаємовідносини Карпатських русинів з Київською Руссю. Федір Корятович і Закарпаття.
4. Особливості системи державного управління і системи права.
5. Народні виступи проти феодального і національно-релігійного гніту та їх вплив на посилення державного контролю.

Тема 3. Закарпаття у XVI - першій половині XIX століття.

1. Правове становище Закарпаття у XVI-першій половині XVII століття. Реформація на Закарпатті.
2. Ужгородська унія та її вплив на державно-правовий статус регіону.
3. Становище краю після встановлення влади Габсбургів і участь закарпатців у визвольній війні угорського народу 1703-1711 років.
4. Закарпаття у першій половині XVIII ст.
5. Реформи Марії Терезії та їх вплив на Карпатські території.

Тема 4. Закарпаття у XIX- початку XX століття.

1. Криза феодально-кріпосницької системи і розвиток капіталістичних державних відносин (кінець XVIII – перша половина XIX ст.)
2. Боротьба проти соціального та національно-політичного гніту (перша половина XIX ст.). Закарпаття під час революції 1848 – 1849 років.
3. Політичне становище у Закарпатті у другій половині XIX–на початку XX ст.
4. Суспільний і державний лад Австро-Угорської імперії.
5. Основні засади законодавства.
6. Становище Угорської Русі напередодні Першої світової війни.
7. Становище у регіоні після жовтневого перевороту 1917 р. у Росії.

Тема 5. Проблеми статусу Підкарпатської Русі між двома світовими війнами (1918-1939 рр.).

1. Входження Підкарпатської Русі до складу Чехословацької республіки
2. Підкарпатська Русь в державній системі ЧСР.
3. Діяльність автономних урядів на Закарпатті.
4. Особливості основних галузей права

5. Розвиток державно-політичних подій в регіоні на початку 1939 року.
6. Проголошення Карпатської України, спроби формування основних засад державності.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2

Тема 6. Правовий статус Закарпаття у складі Угорщини (1939-1944 рр.).

1. Окупація Карпатської України і запровадження регентського комісаріату Підкарпатської території
2. Парламентська діяльність угорських депутатів та Підкарпатські проблеми у раді міністрів Угорщини
3. Державно-правова діяльність уряду Карпатської України в екзилі.
4. Визволення Закарпаття з-під угорської окупації.

Тема 7. Формування політико-правових засад Закарпатської України (1944-1945 рр.)

1. Спроба легітимізації Закарпатської України. З'їзд Народних Комітетів.
2. Органи управління Закарпатської України.
3. Формування правоохоронної та судової систем.
4. Система законодавства Закарпатської України.

Тема 8. Механізм приєднання Закарпаття до УРСР

1. Політико-правові передумови Радянсько-Чехословацького договору 1945 року.
2. Договір між Чехословацькою республікою та СРСР від 29 червня 1945 року.
3. Реорганізація органів державної влади. Утворення Закарпатської області.
4. Державно-правові наслідки возз'єднання Закарпатської України з УРСР.

Тема 9. Закарпатська область у складі Української РСР

1. Закарпаття у перше повоєнне десятиріччя (1945 – 1955) Соціально-політичне становище у регіоні після визволення.
2. Впровадження радянської правової системи управління.
3. Закарпаття у другій половині 50-х - першій половині 60-х років XX ст. XX з'їзд КПРС та демократизація суспільно-політичного життя.
4. Закарпаття у період наростання кризових явищ (друга половина 60-х - перша половина 80-х років XX ст.) Деформації у суспільно-політичному житті у часи керівництва СРСР Л.Брежнєвим (1964 – 1982).

Тема 10 Державно-правовий розвиток Закарпаття після проголошення незалежності України

1. Закарпаття у роки перебудови. Курс на оновлення суспільства. Труднощі перебудови.
2. Проголошення незалежності України. Суспільно-політичне життя області.
3. Політичне, соціальне і правове становище краю у складі суверенної України.
4. Проблеми державного статусу Закарпаття на початку XXI століття.

1. Універсали Богдана Хмельницького. 1648-1657. К., 1998.
2. Щербак В. Українське козацтво: формування соціального стану (друга половина XV - середина XVII ст.). К., 2000.
3. Щербак В.О. Запорозька Січ як фактор консолідації українського козацтва до середини XVII ст. *Український історичний журнал*. 1995. № 5.
4. Яворницький Д. Історія запорізьких козаків: У 3-х т. Львів, 1990-1992.

ТЕМАТИКА СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.

Тема 1. “Державно-правовий статус Закарпаття” як навчальна дисципліна (2 години)

5. Державно-правовий статус Закарпаття як об’єкт вивчення. Предмет дослідження.
6. Методи дослідження та завдання дисципліни.
7. Періодизація державно-правової історії Закарпаття.
8. Джерела та література вивчення навчального курсу.

Література

1. Заруба В.М. Історія держави і права України : Навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2005. 224 с.
2. Захарченко П. Історія держави і права України: підручник. К.: Атіка, 2004. 368 с.
3. Крушельницька О.В. Методологія та організація наукових досліджень: Навч. посібник. К.: Кондор. 2003. 192 с.
4. П’ятницька-Позднякова І.С. Основи наукових досліджень у вищій школі: Навч. посібник. К.. 2003. 116 с.
5. Гончаренко В.Д. Історія держави і права України: підручник. К.: Атіка, 2013. 704 с.
6. Гончаренко В.Д. Історія держави і права України: підручник. К.: Право. 2019. 552с.
7. Заруба В.М. Історія держави і права України : Навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2005. 224 с.
8. Захарченко П. Історія держави і права України: підручник. К.: Атіка, 2004. 368 с.

Тема 2. Зародження державного устрою на Закарпатті (2 години)

6. Розселення слов’янських племен та формування засад державності.
7. Прихід угорських племен і становлення феодальних відносин.
8. Взаємовідносини Карпатських русинів з Київською Руссю. Федір Корятівич і Закарпаття.
9. Особливості системи державного управління і системи права.
10. Народні виступи проти феодального і національно-релігійного гніту та їх вплив на посилення державного контролю.

Література

1. Балагурі Е. А. Закарпаття - земля слов'янська : з історії слов'янських племен Закарпаття VI-XIII ст. : нариси. Ужгород: Карпати. 1976. 156 с.
2. Балагурі Е. А., Пеняк С. І. Закарпаття – земля слов'янська. Ужгород: Карпати. 1976. 158 с
3. Балагурі Е.А., Зігалов В.О., Мазурок О.С., Павленко Г.В., Тиводар М.П. *Історія Ужгорода*. Ужгород: Карпати. 1993. 220 с.
4. Вегеш М. Історичне минуле Закарпаття в працях М.Грушевського / Тези доповідей та повідомлень науково-практичної конференції, присвяченої 125-річчю від дня народження академіка Михайла Грушевського. Івано-Франківськ, 1991. С. 55-56.
5. Волощук М. М. «Русь» в Угорському королівстві (XI - друга половина XIV ст.): суспільно-політична роль, майнові стосунки, міграції. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2014. 496 с.
6. Грушевський М. Історія України-Руси: В 11 т., 12 кн. /Редколег. П.С.Сохань та ін. Київ: Наукова думка. Т.1. 1994. 736 с.

7. Данилюк Д. Історія Закарпаття в біографіях і портретах (з давніх часів до початку XX ст.). Ужгород: Ужгородський державний університет, 1997. 289 с.
8. Закарпаття: минуле і сучасне : збірник / редкол.: М. В. Троян ; І. М. Гранчак та ін. Ужгород : УжДУ, 1986. 232 с.
9. Звід пам'яток історії та культури України. Закарпатська область / Авт. кол.: С. Пеняк (керівник), М. Алмашій, І. Баум та ін.; Упорядн.: С. Кот (керівник), Т. Катаргіна, Н. Ковпаненко, Н. Томіна. НАН України. Інститут історії України, Центр досліджень історико-культурної спадщини України. Київ. 2017. 411 с.
10. Історія Мукачева. В 2-х т. / Ред. Павленко Г. Ужгород: Патент, 1998. Т. 1. (З найдавніших часів до 1918 року). 1998. 264 с.
11. Історія Української РСР. У 8 т. Т. 7. К. : Наукова думка. 1977. 535 с.
12. Нариси історії Закарпаття. Т. 1 (з найдавніших часів— до 1918 р.) / Гол. редкол. І.М. Гранчак. Ужгород : Закарпаття. 1993. 436 с.

Тема 3. Закарпаття у XVI - першій половині XIX століття. (2 години)

6. Правове становище Закарпаття у XVI-першій половині XVII століття. Реформація на Закарпатті.
7. Ужгородська унія та її вплив на державно-правовий статус регіону.
8. Становище краю після встановлення влади Габсбургів і участь закарпатців у визвольній війні угорського народу 1703-1711 років.
9. Закарпаття у першій половині XVIII ст.
10. Реформи Марії Терезії та їх вплив на Карпатські території.

Література

1. Балагурі Е. А. Закарпаття - земля слов'янська : з історії слов'янських племен Закарпаття VI-XIII ст. : нариси. Ужгород: Карпати. 1976. 156 с.
2. Грушевський М. Історія України-Руси: В 11 т., 12 кн. /Редколег. П.С.Сохань та ін. Київ: Наукова думка. Т.1. 1994. 736 с.
3. Данилюк Д. Історія Закарпаття в біографіях і портретах (з давніх часів до початку XX ст.). Ужгород: Ужгородський державний університет, 1997. 289 с.
4. Закарпаття: минуле і сучасне : збірник / редкол.: М. В. Троян ; І. М. Гранчак та ін. Ужгород : УжДУ, 1986. 232 с.
5. Історія Української РСР. У 8 т. Т. 7. К. : Наукова думка. 1977. 535 с.
48. Нариси історії Закарпаття. Т. 1 (з найдавніших часів— до 1918 р.) / Гол. редкол. І.М. Гранчак. Ужгород : Закарпаття. 1993. 436 с.
6. Пачовський В. Історія Підкарпатської Русі. Ужгород : Книгопечатня Акціонер. Т-ва "Уніо", 1920. Ч. 1 . 1920. 120 с.
7. Пагіря В. Відлуння Карпат : сторінки історії. Ужгород : Срібна Земля. 1994. 107 с.
8. *Химинець Ю. Закарпаття – земля української держави.* Нотатки з історії Закарпаття. Ужгород: Карпати. 1991. 396 с.

Тема 4. Закарпаття у XIX- початку XX століття. (2 години)

8. Криза феодально-кріпосницької системи і розвиток капіталістичних державних відносин (кінець XVIII – перша половина XIX ст.)
9. Боротьба проти соціального та національно-політичного гніту (перша половина XIX ст.). Закарпаття під час революції 1848 – 1849 років.
10. Політичне становище у Закарпатті у другій половині XIX–на початку XX ст.
11. Суспільний і державний лад Австро-Угорської імперії.

12. Основні засади законодавства.
13. Становище Угорської Русі напередодні Першої світової війни.
14. Становище у регіоні після жовтневого перевороту 1917 р. у Росії.

Література

1. Дорошенко Д. Угорська Україна. Ужгород. 1992. 59 с.
2. Керецман В.Ю. Історичне краєзнавство на Закарпатті початку XIX - 30-х рр. XX ст. Ужгород : РІК-У, 2024. 168 с
3. Лучкай, М. М. Історія карпатських русинів : у 6-ти томах. Т. 1-6. Ужгород : Закарпаття, 1999-2011 рр.
4. Магочій П. Формування національної самосвідомості: Підкарпатська Русь (1848–1948). Ужгород : Карпатський край. 1994. 296 с.
5. Нариси історії Закарпаття. Т. 1 (з найдавніших часів– до 1918 р.) / Гол. редкол. І.М. Гранчак. Ужгород : Закарпаття. 1993. 436 с.
6. Пап С. Історія Закарпаття : в 3-х т. Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2001 - 2003 рр. Т.3. 2003. 648 с.
7. Пачовський В. Історія Підкарпатської Русі. Ужгород : Книгопечатня Акціонер. Т-ва "Уніо", 1920. Ч. 1 . 1920. 120 с.

Тема 5. Проблеми статусу Підкарпатської Русі між двома світовими війнами (1918-1939 рр.). (2 години)

7. Вхідження Підкарпатської Русі до складу Чехословацької республіки
8. Підкарпатська Русь в державній системі ЧСР.
9. Діяльність автономних урядів на Закарпатті.
10. Особливості основних галузей права
11. Розвиток державно-політичних подій в регіоні на початку 1939 року.
12. Проголошення Карпатської України, спроби формування основних засад державності.

Література

1. Болдижар М., Болдижар С. Державність на Закарпатті: правда історії та вигадки фальсифікаторів. Перші кроки. Ужгород, 2004. – 136 с.
2. Болдижар М., Болдижар С. Державність на Закарпатті. Події, факти, оцінки. Ужгород : Ужгородський національний університет. 2003. 212 с.
3. Болдижар С.М. Нормативні засади проголошення військової диктатури у Словаччині та Підкарпатській Русі. / Форум права. 2008. № 1. С. 43–48 [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2008-1/08bsmtpr.pdf>.
4. Болдижар М. Мосні М. Державно-правовий статус Закарпаття (Підкарпатської Русі). Ужгород. 2002. 238 с.
5. Вегеш М.М. Карпатська Україна в 1938–1939 рр.: соціально-економічні та політичні аспекти : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук. Ужгород. 1994. 18 с.
6. Вегеш М. *Карпатська Україна у портретах* . Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2007. 352 с.
7. Beneš E. Podkarpatsko a jeho vztah Československu. Praha. 1996. 46 s.
8. Волошин А.І. Вибрані твори/Упорядкування О.В.Мишанича. Ужгород: ВАТ «Видавництво Закарпаття». 2002. 528 с.
9. Закарпаття 1919-2009 років: історія, політика, культура : україномов. варіант укр.-угор. вид. / Ін-т етнонац. дослідж. Угор. акад. наук, НДІ політ. регіоналістики Ужгород. нац. ун-ту; /Редкол.: М. Вегеш, Ч. Фединець (керівники) та ін. Ужгород: Ліра. 2010. 716 с.

10. Закарпаття в складі Чехословаччини. Проблеми відродження і національного розвитку : доповіді наук. семінару, присвяч. 80-ій річниці утвор. Чехословаччини Ужгород, 28 жовт. 1998 р. / Ред. В. І. Падяк. Ужгород. 1999. 251 с.
11. Mosny P. Podkarpatska Rus. Nerealizovana avtonomia. Bratislava : Slova Academic Press. 2001. 216 s.
12. Народний закон числа 10 „Про самоуправу руського народу проживаючого в Угорщині” від 21 грудня 1918 р. // ДАЗО, ф. 59 [Правління Руської Країни], оп. 1, спр. 2, арк. 1.
13. Нариси історії Закарпаття. Т. 2 (1918–1945) / Гол. редкол. І.М. Гранчак. Ужгород : Закарпаття. 1995. 663 с.
14. Поп І. Енциклопедія Підкарпатської Русі. Ужгород: Видавництво Б.Падяка, 2001. 431 с.
15. Стерчо П. Карпато-Українська держава. До історії визвольної боротьби карпатських українців у 1919–1939 рр. Торонто : Пробой. 1965. 288 с.

Тема 6. Правовий статус Закарпаття у складі Угорщини (1939-1944 рр.). (2 години)

5. Окупація Карпатської України і запровадження регентського комісаріату Підкарпатської території
6. Парламентська діяльність угорських депутатів та Підкарпатські проблеми у раді міністрів Угорщини
7. Державно-правова діяльність уряду Карпатської України в екзилі.
8. Визволення Закарпаття з-під угорської окупації.

Література

1. Дорошенко Д. Угорська Україна. Ужгород. 1992. 59 с.
2. Енциклопедія Закарпаття: визначні особи ХХ століття./редкол В.В.Бедь, М.М.Ганич, О.Д.Довганич та ін. Ужгород : Гражда, 2007. 385 с.
3. Закарпаття під Угорщиною 1938–1944 рр. Нью-Йорк –Чикаго – Ужгород : Гражда–Карпати. 1999. 223 с.
4. Нариси історії Закарпаття. Т. 2 (1918–1945) / Гол. редкол. І.М. Гранчак. Ужгород : Закарпаття. 1995. 663 с.
5. *Офіцинський Р. Політичний розвиток Закарпаття у складі Угорщини (1939 – 1944).* Київ: Інститут історії України НАН України, 1997. 244 с
6. *Dokumenty z historie českoslovensé politiky 1939–1943. dil. 2.* Praha : Academia, 1966. 417–815 s.

Тема 7. Формування політико-правових засад Закарпатської України (1944-1945 рр.) (2 години)

1. Спроба легітимізації Закарпатської України. З'їзд Народних Комітетів.
2. Органи управління Закарпатської України.
3. Формування правоохоронної та судової систем.
4. Система законодавства Закарпатської України.

Література

1. Аржевітін С.М. Закарпатська Україна: викорінення Карпатської України : в 2 т. Кам'янець-Подільський : Друкарня Рута, 2020. Т. 1, Ч. 1 : Карпатська Україна ; Ч. 2 : Закарпатська Україна ; Ч. 3 : ОУН та УПА у Закарпатті. 2020. 952 с. Т. 2, Ч. 4 : Діяльність радянської репресивної системи у Закарпатті ; Ч. 5 : "Інший антирадянський елемент". 2020. 1164 с.

2. Болдижар С.М. Формування судової системи Закарпатської України / Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2006. Вип. 6. С. 55–58.
3. Болдижар С.М. Основні напрямки правотворчої діяльності Народної Ради Закарпатської України. / Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2006. Вип. 5. С. 55–59.
4. Данилюк Д. Історія Закарпаття в біографіях і портретах (з давніх часів до початку ХХ ст.). Ужгород: Ужгородський державний університет, 1997. 289 с.
5. Довганич О., Пашкуй З., Троян М. Закарпаття в роки війни. Ужгород : Карпати. 1990. 172 с.
6. Макара М.П. Закарпатська Україна: шлях до возз'єднання, досвід розвитку. Ужгород : Патент. 1995. 108 с.
7. Маніфест Першого З'їзду Народних Комітетів Закарпатської України про возз'єднання Закарпатської України з Радянською Україною // ДАЗО, ф. Р-1, оп.1, спр. 11, арк. 1.
8. Нариси історії Закарпаття. Т. 2 (1918–1945) / Гол. редкол. І.М. Гранчак. Ужгород : Закарпаття. 1995. 663 с.

Тема 8. Механізм приєднання Закарпаття до УРСР (2 години)

1. Політико-правові передумови Радянсько-Чехословацького договору 1945 року.
2. Договір між Чехословацькою республікою та СРСР від 29 червня 1945 року.
3. Реорганізація органів державної влади. Утворення Закарпатської області.
4. Державно-правові наслідки возз'єднання Закарпатської України з УРСР.

Література

1. Возз'єднання. Збірник архівних документів і матеріалів (травень 1944 – січень 1946 рр.) про возз'єднання Закарпатської України з Радянською Україною / Упоряд. О.Д. Довганич, А.М. Шекета, М.В. Делеган. Ужгород : Закарпаття. 2000. 341 с.
2. Договір між Союзом Радянських Соціалістичних Республік і Чехословацькою Республікою про Закарпатську Україну від 29 червня 1945 р. / Радянська Україна. 1945. 30 червня.
3. Маркус В. Приєднання Закарпатської України до Радянської України 1944–1945 рр. К. : Інтел. 1992. 111 с.
4. Нариси історії Закарпаття. Т. 2 (1918–1945) / Гол. редкол. І.М. Гранчак. Ужгород : Закарпаття. 1995. 663 с.
5. Поп І. Режисери і статисти : Возз'єднання Закарпаття з радянською Україною в дзеркалі московських документів 1944–1945 рр. / Карпатський край. 1995. № 1–4. С. 68–72.
6. Про утворення Закарпатської області в складі Української РСР : Указ Президії Верховної Ради СРСР від 22 січня 1946 р. / Радянська Україна. 1946. 26 січня.
7. Троян М.В. Того дня зійшло сонце возз'єднання. Ужгород : Карпати. 1979. 134 с.

Тема 9. Закарпатська область у складі Української РСР (3 години)

5. Закарпаття у перше повоєнне десятиріччя (1945 – 1955) Соціально-політичне становище у регіоні після визволення.
6. Впровадження радянської правової системи управління.
7. Закарпаття у другій половині 50-х - першій половині 60-х років ХХ ст. ХХ з'їзд КПРС та демократизація суспільно-політичного життя.
8. Закарпаття у період наростання кризових явищ (друга половина 60-х - перша половина 80-х років ХХ ст.) Деформації у суспільно-політичному житті у часи керівництва СРСР Л.Брежнєвим (1964 – 1982).

Література

1. Болдижар М., Болдижар С. Державність на Закарпатті. Події, факти, оцінки. Ужгород : Ужгородський національний університет. 2003. 212 с.
2. Данилюк Д. Історія Закарпаття в біографіях і портретах (з давніх часів до початку ХХ ст.). Ужгород: Ужгородський державний університет, 1997. 289 с.
- Данилюк Д.Д. Історія Закарпаття: навч. посіб. Ужгород: Вид-во Падяка. 2013. 304 с.
3. Енциклопедія Закарпаття: визначні особи ХХ століття./редкол В.В.Бедь, М.М.Ганич, О.Д.Довганич та ін. Ужгород : Гражда, 2007. 385 с.
4. Закарпаття: минуле і сучасне : збірник / редкол.: М. В. Троян ; І. М. Гранчак та ін. Ужгород : УжДУ, 1986. 232 с.
5. Закарпаття 1919-2009 років: історія, політика, культура : україномов. варіант укр.-угор. вид. / Ін-т етнонац. дослідж. Угор. акад. наук, НДІ політ. регіоналістики Ужгород. нац. ун-ту; /Редкол.: М. Вегеш, Ч. Фединець (керівники) та ін. Ужгород: Ліра. 2010. 716 с.
6. Звід пам'яток історії та культури України. Закарпатська область / Авт. кол.: С. Пеняк (керівник), М. Алмашій, І. Баум та ін.; Упорядн.: С. Кот (керівник), Т. Катаргіна, Н. Ковпаненко, Н. Томіна. НАН України. Інститут історії України, Центр досліджень історико-культурної спадщини України. Київ. 2017. 411 с.
7. Історія Української РСР. У 8 т. Т. 7. К. : Наукова думка. 1977. 535 с.
8. Мишанич, О. Від підкарпатських русинів до закарпатських українців : іст.-літ. Нарис. Ужгород : Карпати, 1991. 64 с.
9. Нариси історії Закарпаття. Т. 3 (1946–1991) / Гол. редкол. М.М. Болдижар. Ужгород. 2003. 646 с.
10. Радянське Закарпаття : 1946–1958. Документи і матеріали. Ужгород. 1985. 184 с.

Тема 10 Державно-правовий розвиток Закарпаття після проголошення незалежності України (3 години)

5. Закарпаття у роки перебудови. Курс на оновлення суспільства. Труднощі перебудови.
6. Проголошення незалежності України. Суспільно-політичне життя області.
7. Політичне, соціальне і правове становище краю у складі суверенної України.
8. Проблеми державного статусу Закарпаття на початку ХХІ століття.

Література

1. Белей Л. (ред.) Реалізація в Закарпатській області державної мовної політики та основних положень Європейської хартії регіональних мов або мов меншин. Ужгород: Ліра. 2006. 284 с.
2. Гриценко О., Мягка Є., Гончаренко Н. Державна політика щодо культурного різноманіття та етнічних меншин: порівняльний аналіз вітчизняних та зарубіжних підходів. Аналітичний огляд. Київ: Український центр культурних досліджень. 2005. 48 с.
3. Данилюк Д.Д. Історія Закарпаття: навч. посіб. Ужгород: Вид-во Падяка. 2013. 304 с.
4. Дзюба І. Інтернаціоналізм чи русифікація? Режим доступу: <http://litopys.org.ua/idzuba/dz12.htm>
5. Свтух В. Етнонаціональна структура українського суспільства. – Київ: Наукова думка, 2004. – 343 с.
6. Мигович І. І. Закарпаття: на зламі епох : Статті. Виступи. Інтерв'ю. Ужгород :
7. Нариси історії Закарпаття. Т. 3 (1946–1991) / Гол. редкол. М.М. Болдижар. Ужгород. 2003. 646 с.

САМОСТІЙНА РОБОТА

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Державно-правовий статус Закарпаття як навчальна дисципліна	7
2.	Зародження державного устрою на Закарпатті	7
3.	Закарпаття у XVI - першій половині XIX століття.	7
4.	Закарпаття у XIX- початку XX століття.	7
5.	Проблеми статусу Підкарпатської Русі між двома світовими війнами (1918-1939 рр.).	7
6.	Правовий статус Закарпаття у складі Угорщини (1939-1944 рр.).	7
7.	Формування політико-правових засад Закарпатської України(1944-1945 рр.)	7
8.	Механізм приєднання Закарпаття до УРСР	7
9.	Закарпатська область у складі Української РСР	8
10.	Державно-правовий розвиток Закарпаття після проголошення незалежності України	10
Разом		74

ПЕРЕЛІК КОНТРОЛЬНИХ ПИТАНЬ З КУРСУ «ДЕРЖАВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ЗАКАРПАТТЯ»

9. Державно-правовий статус Закарпаття як об'єкт вивчення. Предмет дослідження.
10. Методи дослідження та завдання дисципліни.
11. Періодизація державно-правової історії Закарпаття.
12. Історіографія навчальної дисципліни.
13. Розселення слов'янських племен та формування засад державності.
14. Прихід угорських племен і становлення феодалних відносин.
15. Взаємовідносини Карпатських русинів з Київською Руссю. Походи руських князів на Закарпаття та їх наслідки.
16. Особливості системи державного управління і системи права.
17. Народні виступи проти феодалного і національно-релігійного гніту та їх вплив на посилення державного контролю.
18. Правове становище Закарпаття у XVI-першій половині XVII століття. Реформація на Закарпатті.
19. Ужгородська унія та її вплив на державно-правовий статус регіону.
20. Становище краю після встановлення влади Габсбургів і участь закарпатців у визвольній війні угорського народу 1703-1711 років.
21. Закарпаття у першій половині XVIII ст.
22. Реформи Марії Терезії та їх вплив на Карпатські території.
23. Криза феодално-кріпосницької системи і розвиток капіталістичних державних відносин (кінець XVIII – перша половина XIX ст.)
24. Боротьба проти соціального та національно-політичного гніту (перша половина XIX ст.). Закарпаття під час революції 1848 – 1849 років.
25. Політичне становище у Закарпатті у другій половині XIX–на початку XX ст.
26. Суспільний і державний лад Австро-Угорської імперії.
27. Основні засади законодавства.
28. Становище Угорської Русі напередодні Першої світової війни.
29. Становище у регіоні після жовтневого перевороту 1917 р. у Росії.
30. Входження Підкарпатської Русі до складу Чехословацької республіки.
31. Підкарпатська Русь в державній системі ЧСР.
32. Функціонування системи законодавства Підкарпатської Русі у 20-х-30 роках XX століття.
33. Особливості основних галузей права
34. Діяльність автономних урядів на Закарпатті в кінці 30-х на початку 40-х років XX століття.
35. Розвиток державно-політичних подій в регіоні на початку 1939 року.
36. Проголошення Карпатської України, спроби формування основних засад державності.
37. Окупація Карпатської України і запровадження регентського комісаріату Підкарпатської території
38. Парламентська діяльність угорських депутатів та Підкарпатські проблеми у раді міністрів Угорщини
39. Державно-правова діяльність уряду Карпатської України в екзилі.
40. Визволення Закарпаття з-під угорської окупації.
41. Спроба легітимізації Закарпатської України. З'їзд Народних Комітетів.
42. Органи управління Закарпатської України.
43. Формування правоохоронної та судової систем.
44. Система законодавства Закарпатської України.
45. Політико-правові передумови Радянсько-Чехословацького договору 1945 року.
46. Договір між Чехословацькою республікою та СРСР від 29 червня 1945 року.

47. Реорганізація органів державної влади. Утворення Закарпатської області.
48. Державно-правові наслідки возз'єднання Закарпатської України з УРСР.
49. Закарпаття у перше повоєнне десятиріччя (1945 – 1955) Соціально-політичне становище у регіоні після визволення.
50. Впровадження радянської правової системи управління.
51. Репресії щодо місцевого населення в період утвердження радянської влади.
52. Закарпаття у другій половині 50-х - першій половині 60-х років XX ст. XX з'їзд КПРС та демократизація суспільно-політичного життя.
53. Закарпаття у період наростання кризових явищ (друга половина 60-х - перша половина 80-х років XX ст.) Деформації у суспільно-політичному житті у часи керівництва СРСР Л.Брежнєвим (1964 – 1982).
54. Закарпаття у роки перебудови. Курс на оновлення суспільства. Труднощі перебудови.
55. Проголошення незалежності України. Суспільно-політичне життя області в 1991-1996 роках.
56. Правове регулювання системи місцевого управління на Закарпатті на рубежі століть.
57. Особливості політичних та соціальних змін в краї у період утвердження суверенності України.
58. Проблеми державно-правового статусу Закарпаття на початку XXI століття.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА З КУРСУ
«ДЕРЖАВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ЗАКАРПАТТЯ»

1. Аржевітін С.М. Закарпатська Україна: викорінення Карпатської України : в 2 т. Кам'янець-Подільський : Друкарня Рута, 2020. Т. 1, Ч. 1 : Карпатська Україна ; Ч. 2 : Закарпатська Україна ; Ч. 3 : ОУН та УПА у Закарпатті. 2020. 952 с. Т. 2, Ч. 4 : Діяльність радянської репресивної системи у Закарпатті ; Ч. 5 : "Інший антирадянський елемент". 2020. 1164 с.
2. Балагурі Е. А. Закарпаття - земля слов'янська : з історії слов'янських племен Закарпаття VI-XIII ст. : нариси. Ужгород: Карпати. 1976. 156 с.
3. Балагурі Е. А., Пеняк С. І. Закарпаття – земля слов'янська. Ужгород: Карпати. 1976. 158 с
4. Балагурі Е.А., Зілгалов В.О., Мазурок О.С., Павленко Г.В., Тиводар М.П. *Історія Ужгорода*. Ужгород: Карпати. 1993. 220 с.
5. Болдижар С.М. Формування судової системи Закарпатської України / Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2006. Вип. 6. С. 55–58.
6. Болдижар С.М. Основні напрямки правотворчої діяльності Народної Ради Закарпатської України. / Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2006. Вип. 5. С. 55–59.
7. Болдижар М. Будьмо правдивими до минулого. Ужгород. 2000. 65 с.
8. Болдижар М., Болдижар С. Державність на Закарпатті: правда історії та вигадки фальсифікаторів. Перші кроки. Ужгород, 2004. – 136 с.
9. Болдижар М., Болдижар С. Державність на Закарпатті. Події, факти, оцінки. Ужгород : Ужгородський національний університет. 2003. 212 с.
10. Болдижар С.М. Нормативні засади проголошення військової диктатури у Словаччині та Підкарпатській Русі. / Форум права. 2008. № 1. С. 43–48 [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2008-1/08bsmtpr.pdf>.
11. Болдижар М. Мосні М. Державно-правовий статус Закарпаття (Підкарпатської Русі). Ужгород. 2002. 238 с.
12. Болдижар С. Карально-пенітенціарна система Закарпатської України. Науковий вісник Ужгородського національного університету, серія Право. Вип. 77. Частина 1. 2023. С.13-17. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/77-ch-1>
13. Болдижар С. Пенсійне законодавство Народної Ради Закарпатської України. Електронне наукове видання “Аналітично-порівняльне правознавство”. 2023. №3. С. 38-40. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2023/07/8.pdf>
14. Boldizhar S. Draft Constitution of Transcarpathian Ukraine: general legal characteristics. Visegrad Journal on Human Rights. 2023. № 2. С. 18-22. URL: <https://journals.uran.ua/journal-vjhr/issue/view/17487>
15. Болдижар С. Розвиток освіти на Закарпатті у 1944-1946 роках (аналіз нормативно-правових актів Народної Ради Закарпатської України). Електронне наукове видання “Аналітично-порівняльне правознавство”. 2023. №6. С. 20-24. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2023/12/4.pdf>
16. Boldizhar S. Regulatory and legal support of tax policy in transcarpathia in 1944-1946. Visegrad Journal on Human Rights. 2024. № 2. С. 27-31. URL: <https://journals.uran.ua/journal-vjhr>
17. Ванат І. Нариси новітньої історії українців Східної Словаччини. Книга II. Пряшів : Словацьке педагогічне видавництво. 1985. 353 с.
18. Вегеш М.М. Карпатська Україна в 1938–1939 рр.: соціально-економічні та політичні аспекти : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук. Ужгород. 1994. 18 с.
19. Вегеш М. Історичне минуле Закарпаття в працях М.Грушевського / Тези доповідей та повідомлень науково-практичної конференції, присвяченої 125-річчю від дня народження академіка Михайла Грушевського. Івано-Франківськ, 1991. С. 55-56.
20. Вегеш М. Карпатська Україна у портретах . Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2007. 352 с.

21. Beneš E. Podkarpatsko a jeho vzytah Československu. Praha. 1996. 46 s.
17. Возз'єднання українського народу в єдиній Українській Радянській державі 1939–1949 : зб. документів і матеріалів / Упоряд. П. Павлюк, С. Пількевич, А. Ярошенко. Київ. 1949. 210 с.
22. Возз'єднання. Збірник архівних документів і матеріалів (травень 1944 – січень 1946 рр.) про возз'єднання Закарпатської України з Радянською Україною / Упоряд. О.Д. Довганич, А.М. Шекета, М.В. Делеган. Ужгород : Закарпаття. 2000. 341 с.
23. Волощук М. М. «Русь» в Угорському королівстві (XI - друга половина XIV ст.): суспільно-політична роль, майнові стосунки, міграції. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2014. 496 с.
24. Волошин А.І. Вибрані твори/Упорядкування О.В.Мишанича. Ужгород: ВАТ «Видавництво Закарпаття». 2002. 528 с.
25. Грушевський М. Історія України-Руси: В 11 т., 12 кн. /Редколег. П.С.Сохань та ін. Київ: Наукова думка. Т.1. 1994. 736 с.
26. Данилюк Д. Історія Закарпаття в біографіях і портретах (з давніх часів до початку ХХ ст.). Ужгород: Ужгородський державний університет, 1997. 289 с.
27. Довганич О., Пашкуй З., Троян М. Закарпаття в роки війни. Ужгород : Карпати 1990.172 с.
28. Договір між Союзом Радянських Соціалістичних Республік і Чехословацькою Республікою про Закарпатську Україну від 29 червня 1945 р. / Радянська Україна. 1945. 30 червня.
29. Dokumenty z historie českoslovensé politiky 1939–1943. díl. 2. Praha : Academia, 1966. 417–815 s.
30. Дорошенко Д. Угорська Україна. Ужгород. 1992. 59 с.
31. Духнович, О. В. Твори / упорядкув. та підготов. Текстів О. М. Рудловчак ; вступ. ст. Ю. А. Бачі, прим. Д. М. Федаки. Ужгород : Карпати. 1993. 242 с.
32. Енциклопедія Закарпаття: визначні особи ХХ століття./редкол В.В.Бедь, М.М.Ганич, О.Д.Довганич та ін. Ужгород : Гражда, 2007. 385 с.
33. Закарпаття під Угорщиною 1938–1944 рр. Нью-Йорк –Чикаго – Ужгород : Гражда–Карпати. 1999. 223 с.
34. Закарпаття: минуле і сучасне : збірник / редкол.: М. В. Троян ; І. М. Гранчак та ін. Ужгород : УжДУ, 1986. 232 с.
35. Закарпаття 1919-2009 років: історія, політика, культура : україномов. варіант укр.-угор. вид. / Ін-т етнонац. дослідж. Угор. акад. наук, НДІ політ. регіоналістики Ужгород. нац. ун-ту; /Редкол.: М. Вегеш, Ч. Фединець (керівники) та ін. Ужгород: Ліра. 2010. 716 с.
36. Закарпаття в складі Чехословаччини. Проблеми відродження і національного розвитку : доповіді наук. семінару, присвяч. 80-ій річниці утвор. Чехословаччини Ужгород, 28 жовт. 1998 р. / Ред. В. І. Падыак. Ужгород. 1999. 251 с.
37. Звід пам'яток історії та культури України. Закарпатська область / Авт. кол.: С. Пеняк (керівник), М. Алмашій, І. Баум та ін.; Упорядн.: С. Кот (керівник), Т. Катаргіна, Н. Ковпаненко, Н. Томіна. НАН України. Інститут історії України, Центр досліджень історико-культурної спадщини України. Київ. 2017. 411 с.
38. Історія Мукачева. В 2-х т. / Ред. Павленко Г. Ужгород: Патент, 1998. Т. 1. (З найдавніших часів до 1918 року). 1998. 264 с.
39. Історія Української РСР. У 8 т. Т. 7. К. : Наукова думка. 1977. 535 с.
40. Керецман В.Ю. Історичне краєзнавство на Закарпатті початку ХІХ - 30-х рр. ХХ ст. Ужгород : РІК-У, 2024. 168 с
41. Кондратович І.М. Історія Підкарпатської Русі для народу 1924 рік. Факсимільне видання. 1991 рік . 113с.
42. Лучкай, М. М. Історія карпатських русинів : у 6-ти томах. Т. 1-6. Ужгород : Закарпаття, 1999-2011 рр.
43. Макара М.П. Закарпатська Україна: шлях до возз'єднання, досвід розвитку. Ужгород : Патент. 1995. 108 с.
44. Маніфест Першого З'їзду Народних Комітетів Закарпатської України про возз'єднання Закарпатської України з Радянською Україною // ДАЗО, ф. Р–1, оп.1, спр. 11, арк. 1.

45. Магочій П. Формування національної самосвідомості: Підкарпатська Русь (1848–1948). Ужгород : Карпатський край. 1994. 296 с.
46. Маркусь В. Приєднання Закарпатської України до Радянської України 1944–1945 рр. К. : Інтел. 1992. 111 с.
47. Mosny P. Podkarpatska Rus. Nerealizovana avtonomia. Bratislava: Slova Academic Press. 2001. 216 s.
48. Мигович І. І. Закарпаття: на зламі епох : Статті. Виступи. Інтерв'ю. Ужгород : Видавництво В. Падяка. 2008. 366 с.
49. Мишанич, О. Русини: політика, історія, культура. Ужгород : Гражда, 2012. 352 с.
50. Мишанич, О. Від підкарпатських русинів до закарпатських українців : іст.-літ. Нарис. Ужгород : Карпати, 1991. 64 с.
51. Народний закон числа 10 „Про самоуправу руського народу проживаючого в Угорщині” від 21 грудня 1918 р. // ДАЗО, ф. 59 [Правління Руської Країни], оп. 1, спр. 2, арк. 1.
52. Нариси історії Закарпаття. Т. 1 (з найдавніших часів– до 1918 р.) / Гол. редкол. І.М. Гранчак. Ужгород : Закарпаття. 1993. 436 с.
53. Нариси історії Закарпаття. Т. 2 (1918–1945) / Гол. редкол. І.М. Гранчак. Ужгород : Закарпаття. 1995. 663 с.
53. Нариси історії Закарпаття. Т. 3 (1946–1991) / Гол. редкол. М.М. Болдижар. Ужгород. 2003. 646 с.
54. Nemec F. Sovietsky seuzeren Podkarpatskej Rusi. Praha, 1994. 211 s.
55. Офіцинський Р. Політичний розвиток Закарпаття у складі Угорщини (1939 – 1944). Київ: Інститут історії України НАН України, 1997. 244 с
56. Пап С. Історія Закарпаття : в 3-х т. Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2001 - 2003 рр. Т.1-3 Т.1. 2001. 559 с., Т. 2 . 2002. 443 с., Т.3. 2003. 648 с.
57. Пачовський В. Історія Підкарпатської Русі. Ужгород : Книгопечатня Акціонер. Т-ва "Уніо", 1920. Ч. 1 . 1920. 120 с.
58. Поп І. Режисери і статисти : Возз'єднання Закарпаття з радянською Україною в дзеркалі московських документів 1944–1945 рр. / Карпатський край. 1995. № 1–4. С. 68–72.
59. Поп І. Енциклопедія Підкарпатської Русі. Ужгород: Видавництво Б.Падяка, 2001. 431 с.
60. Про утворення Закарпатської області в складі Української РСР : Указ Президії Верховної Ради СРСР від 22 січня 1946 р. / Радянська Україна. 1946. 26 січня.
61. Пагиря В. Відлуння Карпат : сторінки історії. Ужгород : Срібна Земля. 1994. 107 с.
62. Радянське Закарпаття : 1946–1958. Документи і матеріали. Ужгород. 1985. 184 с.
63. Роман Н. М. Правове становище Закарпаття в складі Австро-Угорщини (1867—1918 роки): дис. ... канд. юрид. наук. Ужгород, 2016. 218с.
64. Свенцицький І. С. Матеріали по історії відродження Карпатської Русі. Львів, друкарня Ставропігійського інституту. 1905-1919. 212 с.
65. Стерчо П. Карпато-Українська держава. До історії визвольної боротьби карпатських українців у 1919–1939 рр. Торонто : Пробой. 1965. 288 с.
66. Троян М.В. Того дня зійшло сонце возз'єднання. Ужгород : Карпати. 1979. 134 с.
67. Hubenak L. Dokumenty k dejnam statu a prava na uzemi Slovenska. Banska Bystrica, 1997. 280s.
68. Hanak W.K. Podkarpatsko-rusinska otazka 1918–1945. Praha, 1998. 51 s.
69. Хроніка Закарпаття 1867-2010 / М. Вегеш, Д. Молнар, Ю. Остапець та ін., літ. ред. О. Кордонець; Науково-дослідний інститут політичної регіоналістики, Державний вищий навчальний заклад "Ужгородський національний університет". Ужгород: Карпати 2011. 308 с.
70. Химинець Ю. Тернистий шлях до України. Ужгород : Гражда. 1996. 396 с.
71. Химинець Ю. Закарпаття – земля української держави. Нотатки з історії Закарпаття. Ужгород: Карпати. 1991. 396 с.
72. Fierlinger Z. Ve službach CSR. d.II. Praha. 1948. 582 s.
73. Федака С. «Історія Закарпаття у датах і подіях». Ужгород: Видавництво Український пріоритет. 2018. 368 с.
74. Федака С. Д. Літопис Карпатської України. Ужгород: Гражда. 2013. 136 с

75. Шандор В. Закарпаття. Історично-правний нарис від X ст. до 1920 р. Нью-Йорк, 1992. 292 с.
-
76. Švorc P. Stručné dejiny Podkarpatskej Rusi II. 1918–1946. Prešov. 1996. 370 s.
77. Шляхом Жовтня. Визволення радянською армією Закарпатської України і возз'єднання її з Радянською Україною : зб. документів в 6 т. / Упоряд. Г.І. Сіяртова. Т. 6. Серпень 1944 – січень 1946 р. Ужгород. 1965. 448 с.
78. Юридична енциклопедія : у 6 т. Т. 3. К. : Українська енциклопедія ім. М.П. Бажана. 2001. 789 с.

ІНТЕРНЕТ РЕСУРСИ З ПРОБЛЕМ ДЕРЖАВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ЗАКАРПАТТЯ

1. https://zakarpattia.net.ua	Закарпаття онлайн
2. https://ukrmandry.com.ua	Сайт подорожей Україною
3. https:// histua.com	Історія України
4. https://history.org.ua	Інститут історії України
5. https://zakarpattia.com	Закарпаття інфо
6. https://prozak.info	Інформаційний портал
7. https://dazo.gov.ua	Державний архів Закарпатської області
8. https://transkarpatia.net/	Новини Закарпаття